

JURE KARO

Grčija med prvo svetovno vojno

Grčija se je v prvo svetovno vojno vključila šele leta 1917, vendar je za razumevanje celotnega dogajanja nujno poudariti tudi širšo sliko. Tega obdobja se na podoben način lotevajo vsi zgodovinski pregledi grške zgodovine, ki bodo navedeni na naslednjih straneh. Literatura o Grčiji je relativno bogata. Ta trditev žal velja zgolj za zgodovinske preglede, ki so v angleškem in deloma tudi nemškem jeziku. Drugačno sliko pa vidimo, ko pogledamo opise grške zgodovine v slovenski literaturi. Teh je zelo malo, oziroma jih sploh ni. V slovenščini še vedno ne obstaja celovit pregled balkanske zgodovine. Podobno lahko ugotovimo tudi za grško zgodovino.

Naj omenim nekaj avtorjev, katerih dela bodo uporabljena v nadaljevanju. To so predvsem Richard Crampton, ki se ukvarja z zgodovino več balkanskih držav (med drugim tudi z zgodovino Bolgarije, kar je v njegovem znanstvenem članku, ki je bil uporabljen, tudi vidno), in Barbara Jelavich. Delo teh dveh avtorjev je služilo predvsem kot osnova temu prispevku in postavlja grško dogajanje v nek širši okvir Balkana in Evrope nasploh. Med avtorji, ki so se ukvarjali z grško zgodovino v obravnavanem obdobju, izpostavljam dva. To sta Richard Clog in Thanos Veremis. Med tem ko je Clog avtor Kratke zgodovine Grčije (The Concise History of Greece), ki zajema celoten prerez grške zgodovine, se je Vermis ukvarjal predvsem z ministrskim predsednikom Eleftheriosom Venizelosom in njegovimi prvimi leti vladavine, to pomeni nekje do leta 1922.

Podobno delo, kot je Clogovo, je napisal tudi Michael Wiethmann. Ta grški zgodovini med prvo svetovno vojno namenja nekoliko manj prostora. Vendar je Wiethmannovo delo je nekoliko bolj strukturirano kot Clogovo. Pri teh dveh delih je zanimiva razlika v pogledu na Grčijo med prvo svetovno vojno. Ta izhaja predvsem iz tega, da je Grčija sodelovala v prvi svetovni vojni na strani antantnih držav. To se lepo vidi na primer pri opisu in delovanju kralja Konstantina, ki je bil poročen s sestro nemškega cesarja in je bil pronemško usmerjen.

BALKAN IN PRVA SVETOVNA VOJNA

Po francosko-pruski vojni je ropotanje topov v večini Evrope utihnilo za več kot štiri desetletja. Ta ugotovitev pa ne velja

za območje Balkana, kjer so se novonastale nacionalne države balkanskih narodov spopadale s hirajočim Bolnikom ob Bosporju za ostanke njegovega ozemlja v Evropi. Posledica tega je bila prva balkanska vojna, kjer so balkanske države porazile Osmanski imperij. Sledila je druga balkanska vojna, ki je potekala med zmagovalkami za delitev vojnega plena. Prvo svetovno vojno na Balkanu lahko označimo kot tretjo balkansko vojno. Ta vojna ima še posebej na Balkanu tri značilnosti, in sicer vsi boji so bili sorazmerno kratki, vendar zelo intenzivni; v vojni je sodelovalo mnogo majhnih samostojnih držav in vsaka država je imela svoje interese; in kot je že bilo omenjeno, je Balkan edino območje, kjer so še malo pred tem potekali vojaški spopadi.¹

Začetek vojne v letu 1914 je bil vse prej kot pričakovan. Nobena izmed balkanskih držav po dveh letih bojevanja namreč ni bila pripravljena na novo vojno. Prav tako so zavezništva v Evropi večinoma delovala na ohranitvi zatečenega stanja in sama po sebi niso izzivala začetka vojne. Kljub temu je atentat v Sarajevu sprožil kolesje zavezništev in natanko mesec dni po atentatu je Avstro-Ogrska Srbiji napovedala vojno. V prvi svetovni vojni je glavnina bojev potekala na severu Francije, balkansko bojišče pa je bilo v evropski perspektivi vojne bolj postranskega pomena. Kljub temu je vsaka izmed sodelujočih držav (na Balkanu je kot zadnja v vojno leta 1917 vstopila Grčija) imela svoje interese, zato so balkanske države velikokrat diplomaciji namenjale vsaj toliko pozornosti, kot so je namenile bojevanju.²

Kljub temu da se na Balkanu niso odvijali najmočnejši boji, pa je razplet prve svetovne vojne dodobra pretresel balkanski polotok. Prva svetovna vojna je namreč povzročila razpad Habsburške monarhije in posredno vplivala tudi na razpad Osmanskega imperija. Tako lahko ocenimo, da se politična karta Balkana po prvi svetovni vojni v celotnem evropskem merilu najbolj razlikuje od tiste pred vojno. V te spremembe je bila vključena

tudi Grčija, ki je bila kljub oklevanju skoraj do konca vojne na strani zmagovalcev in tudi zato vključena v oblikovanje nove podobe Evrope.³

GRČIJA OD VSTOPA V 20. STOLETJE DO ZAČETKA PRVE SVETOVNE VOJNE

Grčija je vstopila v dvajseto stoletje z veliko rano, ki jo je za seboj pustil poraz proti osmanski vojski v Tesaliji leta 1897. Vendar grški politiki in diplomati niso imeli veliko časa za razmišljanje o preteklih neuspehih. Skrbi jim je vzbujala predvsem leta 1893 ustanovljena Notranja makedonska revolucionarna organizacija⁴ (v nadaljevanju VMRO), katere namen je bil Bolgariji priključiti kar se da velik del Makedonije. Makedonija, zadnji ostanek Osmanskega imperija v Evropi, ki sta jo sestavljala solunski in manastirski vilajet, je bila v interesni sferi Bolgarije, Grčije in Srbije. Grški vojaki in poveljniki so po porazu 1897 pričeli odhajati v Makedonijo, kjer so delovali kot neregularne čete. To se je še posebej pospešilo po letu 1904, ko so Osmani v Makedoniji ubili poveljnika neregularne grške vojske. Ti prostovoljci so se med leti 1904 in 1908 za prevlado spopadali s pripadniki VMRO.⁵

Zaradi vedno večje prisotnosti grških prostovoljcev v Makedoniji si tudi grška vlada ni več mogla zatiskati oči pred makedonskim vprašanjem. Grška politika v tem času je bila deljena na dve stranki, ki sta se izmenjevali na oblasti. Vodila sta ju Theodore Deliyannis (od 1905 Dimitrios Rallis) in Georgis Theotokis. Socialistična stranka se v Grčiji med nižjimi sloji prebivalstva ni uspela uveljaviti – z idejo socializma so se ukvarjali samo izobraženci. Zato socialistični stranki ni uspel preboj v parlament. Vidni člani socialistične stranke so se po letu 1909 priključili novoustanovljeni Liberalni stranki. To leto v grški politiki predstavlja pomembno prelomnico, saj je 14. avgusta 1909 prišlo do državnega udara. Ta državni udar predstavlja sploh prvo avtonomno politično akcijo grške vojske.⁶

Dvesto petdesetim vojaškim oficirjem, ki so izvedli državni udar v vojaškem oporišču Goudi v bližini Aten, je le-ta uspel. Kralj Jurij⁷ je ugodil zahtevam; umaknil je svoja sinova iz poveljujočih položajev v vojski, vlada je odstopila, nov ministrski predsednik pa je postal Kyriakoulis Mavromichalis, ki ga je podpirala tudi skupina vojaštva, ki je organizirala upor. Toda vojska se s tem ni zadovoljila, ampak je k uporu pozvala tudi civilno prebivalstvo. Tako so 14. septembra 1909 v Atenah izbruhnile demonstracije. Te so samo še zaostrele že tako napete razmere med vojsko in politiko. V tem položaju je vojaška stran, ki je vodila upor, v Atene povabila Eleftheriosa Venizelosa.⁸ Šlo je za kretskega odvetnika, ki je nabiral politične izkušnje v lokalni kretski politiki. Z njegovim prihodom v Pirej januarja 1910 se pričena doba, za katero se je v zgodoviniopisju uveljavil termin venizelosova doba.⁹

Že januarja 1910 je vojska v Grčiji po Venizelisovem nasvetu obnovila ustavo, ki je bila ob začetku upora ukinjena. Vlada, ki je bila imenovana po državnem udaru, je odstopila, nasledila pa jo je prehodna vlada, ki je imela nalogo razpisati volitve v nov sklic parlamenta. Venizelos se je vrnil na Kreto, kjer je sodeloval na volitvah in bil izvoljen za predsednika kretske vlade. Volitve v Grčiji so potekale 8. avgusta 1910. Na volitvah so tradicionalne stranke dobila 65 % glasov. Novoizvoljeni parlament se je sestel 1. septembra, z glavno nalogo, da revidira ustavo. Zaradi pomanjkanja sodelovanja med strankami in različnih pogledov na spremembe ustave se je parlament obdržal le slabe tri mesece. 28. novembra 1910 so tako potekale nove volitve, na katerih je zmagala avgusta ustanovljena Liberalna stranka,¹⁰ ki jo je vodil Eleftherios Venizelos. Liberalna stranka je na volitvah osvojila kar 307 od 362 mest v parlamentu. Po prihodu na oblast je Venizelos izvedel nekatere ustavne spremembe, vendar je ob tem ostala nespremenjena vloga kralja kot varuha parlamentarnega sistema.¹¹

Venizelos je v grško politiko po skoraj desetletju nestanovitnosti vnesel nekaj mirnosti

in optimizma. Uspelo mu je znova vsaj delno poenotiti ljudi. Vendar ta notranja mirnost, ki jo je dala Venizelosova vladavina (na volitvah 1913 je bil znova nesporni zmagovalec) ni trajala dolgo. Mladoturška revolucija¹² v Osmanskem imperiju je kmalu povzročila začetek intenzivnega poturčevanja grškega prebivalstva v Mali Aziji. Na drugi strani pa je bilo še vedno pereče makedonsko vprašanje, ki se je še dodatno zaostrovalo zaradi albanškega nacionalizma. Vse to je sprožilo tudi povezovanje med balkanskimi državami. Sprva je bil Venizelos v dvomih glede povezovanja s temi državami, saj je bilo grško prebivalstvo močno raztreseno po Osmanskem imperiju (na primer, avtohtone grške naselbine so bile tudi v Mali Aziji). Venizelos se je bal sankcij, ki bi jih lahko Osmani uporabili proti grškemu prebivalstvu. Po drugi strani pa bi neaktivnost v smislu povezovanja z balkanskimi državami pomenila tudi odpovedovanje Makedoniji. Tudi zaradi tega se Venizelos odloči za povezovanje s Srbijo, Bolgarijo in Črno Goro.¹³

Velesile tega povezovanja med balkanskimi državami niso samo opazovale, ampak so mu tudi aktivno nasprotovale. Tako je bilo rečeno, da ne bodo tolerirale nikakršnih vojaških spopadov. Kljub temu je 18. oktobra 1912 Črna Gora pričela z vojno proti Osmanskemu imperiju, v to vojno pa so ji sledile še Bolgarija, Srbija in Grčija. Ta spopad imenujemo prva balkanska vojna. Kot glavni dosežek grške vojske lahko označimo grško zavzetje Soluna. To je Grkom uspelo s pomočjo moderne mornarice, katere jedro je predstavljala ladja Averof, ki so jo zgradili leta 1911 v italijanskem Livornu. Grki so se z Osmansko mornarico še večkrat spopadli in bili vselej uspešni. Uspeh grške vojske predstavlja tudi zavzetje Janjine marca 1913. Prvo balkansko vojno je (vsaj formalno) zaključil londonski mir,¹⁴ ki je bil podpisan maja 1913.¹⁵

Prvi balkanski vojni je sledila druga, ki je potekala med zmagovalkami prve. Zaradi nedoločene razmejitve med državami po prvi balkanski vojni in Bolgarske želje po večjem ozemlju je bil namreč spopad le še

vprašanje časa. Bolgarski kralj Ferdinand je pod vplivom VMRO in raznih bolgarskih politikov začel z novo vojno. Bolgarija je bila prisiljena na boj proti Srbiji, Črni Gori, Grčiji, Osmanskemu imperiju in tudi proti Romuniji, ki v prvi balkanski vojni ni sodelovala. Jasno je, da Bolgarija proti tolikim nasprotnikom ni imela možnosti, zato je mirovna pogodba v Bukarešti¹⁶ 10. avgusta 1913 za Bolgarijo pomenila polom. Ta mirovna pogodba je tako dodala le še zadnji kamenček v mozaiku ponižanj Bolgarov. Možnost za poravnavo starih računov, ki so segali že v leto 1878, pa je prišla kmalu s I. svetovno vojno.¹⁷

Za razliko od poražene Bolgarije pa se v Grčiji srečamo s popolnoma drugačno sliko. Grčija je pridobila mnoga nova ozemlja, med katerimi je zagotovo najpomembnejše mesto Solun. Površina Grčije se je povečala za približno 70 %, prebivalstvo Grčije pa je naraslo iz 2,8 na 4,8 milijona. Pri pridobitvah ozemlja pa je pomembno, da pri tem ni šlo za narodno homogeno ozemlje. Tako so v Solunu najštevilčnejšo skupnost predstavljali Judje, prisotni pa so bili tudi Slovani, muslimani in Vlahi. Tudi v mirnem času bi na tako narodno

mešanem območju nastale velike težave pri integraciji, v vojnem času pa je bilo stanje še toliko bolj zapleteno. Poleg teh težav je razmere v Grčiji še dodatno zapletel atentat na kralja Jurija, ki se je zgodil med obiskom Soluna 18. marca 1913. Kralja Jurija je nasledil njegov sin princ Konstantin.¹⁸ Na tej točki je Venizelosova politika naletela na prvo večjo oviro. Sistem, ki ga je Venizelos vzpostavil po tem, ko je prišel na oblast, je namreč temeljil na delitvi oblasti med monarhom in predsednikom vlade. Toda ta sistem je bil možen in je deloval samo v primeru, ko je kralj brez zadržkov podpiral delo vlade in ko je podpiral reforme, ki jih je izvajala vlada. Z novim monarhom pa so se te razmere spremenile – in kmalu so se pokazala razhajanja.¹⁹

GRČIJA IN PRVA SVETOVNA VOJNA

O b začetku prve svetovne vojne je grško politiko najbolj zaposlovalo vprašanje grškega prebivalstva, ki je živelo na območju Male Azije. Osmanski imperij je namreč do teh Grkov postajal vse bolj nasilen. Tudi zaradi tega je grška vlada na začetku prve svetovne vojne oklevala pri tem, kateremu taboru naj se priključi. Ena možnost je bila, da bi sodelovali z nasprotniki Osmanskega imperija in upali, da v tem času nad Grki v Mali Aziji Osmanski imperij ne bo izvajal represije, drugi pa, da bi Grčija v vojni ostala nevtralna. Venizelos je zastopal stališče, naj se Grčija vključi v vojno na strani antante, saj se je bal, da bi lahko Osmanski imperij za svojo nevtralnost v vojni izposloval vzhodne Egejske otoke. To razmišljanje pa se je kmalu izkazalo za napačno, saj je Osmanski imperij že poleti 1914 načelno vstopil v vojno na strani centralnih sil. Takrat je osmanska flota pod vodstvom nemških poveljnikov začela z obstreljevanjem ruskih črnomorskih pristanišč. Uradna vojna napoved Osmanskega imperija antantnim državam je sledila novembra 1914.²¹

V grški notranji politiki so bile razmere napete. Spor med kraljem Konstantinom, ki

Slika 1: Etnična struktura Balkana pred začetkom prve svetovne vojne²⁰

je zavladal leta 1913, in predsednikom vlade Venizelosom se je zaostroval. Kralj Konstantin in zunanji minister Georgios Streit sta zastopala stališče, da bo zmagovalka vojne Nemčija in da je za Grčijo najbolje, da ostane trajno nevtralna. Na drugi strani pa je Venizelos predvideval, da bo v vojni zmagala antanta, zato se je želel priključiti taboru antantnih držav. Vendar je antanta na začetku prve svetovne vojne za vstop v svoj tabor snubila Bolgarijo, ki jo je videla kot močnejšega zaveznika na Balkanu. Zadeve so se spremenile šele poleti leta 1915, ko je Velika Britanija začela razmišljati o tem, da bi pritegnila Grčijo v tabor antante. Do tedaj pa so razmere v Grčiji postajale vse bolj napete. Najprej je sredi avgusta odstopil zunanji minister Streit, vendar to ni pomenilo njegovega umika iz politike, saj je nadaljeval svoje delovanje kot svetovalec kralja Konstantina. V septembru pa je odstopil tudi Venizelos, saj je kralj nasprotoval njegovemu načrtu za pogovore z Veliko Britanijo o možnem vstopu Grčije v vojno na strani antantnih držav. Kot razlog za nasprotovanje kralja Konstantina lahko izpostavimo, da je bil feldmaršal nemške vojske in je bil poleg tega poročen s sestro nemškega cesarja Viljema II.²²

Kralj je odstop Venizelosa sicer zavrnil, vendar je njegov načrt, da bi Grčija po kopnem napadla Dardanele, ostal neurešničen, zato je 6. marca 1915 znova odstopil; tokrat dokončno. V juniju so sledile nove volitve, kjer je Venizelosa Liberalna stranka znova osvojila absolutno večino. Venizelos je to zmago razumel kot podporo ljudstva njegovi zunanji politiki. Kralj se je izgovarjal na bolezen in tako mu je uspelo, da je podaljšal postopek imenovanja novega ministrskega predsednika. Venizelos je bil zato na funkcijo imenovan komaj v drugi polovici avgusta, med tem pa je državo vodila vlada, ki je bila kralju blizu. Kmalu po imenovanju Venizelosa na čelo vlade so se razmere na Balkanskem polotoku začele dramatično spreminjati. 7. septembra 1915 je Bolgarija pristopila k taboru centralnih sil. V sporazumu je podpisala, da

bo napadla Srbijo. In s tem se je Grčija znašla v zagati, saj jo je s Srbijo vezala pogodba iz leta 1913.²³ Bolgarija je svoje sile mobilizirala 23. septembra 1915.²⁴

Na drugi strani pa je grški kralj Konstantin okleval s podpisom splošne mobilizacije. Zagovarjal je namreč stališče, da Srbija v tistem trenutku ni bila sposobna na mejo med Grčijo in Srbijo poslati 150.000 mož, kot je od nje zahtevala zavezniška pogodba iz leta 1913. Venizelos je v pogovorih s Francijo in Veliko Britanijo zagotovil, da bosta namesto srbske vojske to moštvo poslali ti dve državi. To je za kratko nagnilo tehtnico na Venizelosovo stran, vendar je Konstantin pod vplivom svojih svetovalcev znova spremenil mnenje in tako je bil Venizelos prisiljen zagroziti s svojim odstopom. Ta maneuver je ministrskemu predsedniku uspel in končno je kralj pristal na splošno mobilizacijo grške vojske. Le nekaj dni za tem, 30. septembra 1915, so v grškem pristanišču Solun, torej na ozemlju države, ki je bila še vedno nevtralna, brez vnaprejšnje napovedi pristali francoski vojaki. Takšno ravnanje antantnih držav je med grškim prebivalstvom vzbudilo precej nezadovoljstva, ki ga je še dodatno podpihovalo kralju naklonjeno časopisje. Vse to je spet vodilo do odstopa Venizelosa s položaja, sledilo pa je nekaj prehodnih vlad. Kralj je nove volitve razpisal decembra 1915, vendar je Venizelosa Liberalna stranka svoje volivce prepričala naj jih bojkotirajo, saj so menili, da v državi, kjer je razpisana splošna mobilizacija, ni mogoče izvesti regularnih volitev.²⁵

Med tem so Venizelosi sodelavci v Solunu izvedeli, da so Francozi opustili vsako upanje, da bi grškega kralja prepričali, naj Grčija vstopi v vojno na strani antante. Zato naj bi se odločili, da bodo srbskemu kralju dovolili v Solunu ustanoviti poveljništvo. To je seveda Grke močno zmotilo, saj bi na ta način izgubili oblast nad ozemljem, ki bi ga pridobili Srbi. Zaradi tega je pod vodstvom lokalnega Liberalnega kluba nastala organizacija, imenovana Nacionalna obramba. Venizelos je nastanek te organizacije podprl. Že v tem času

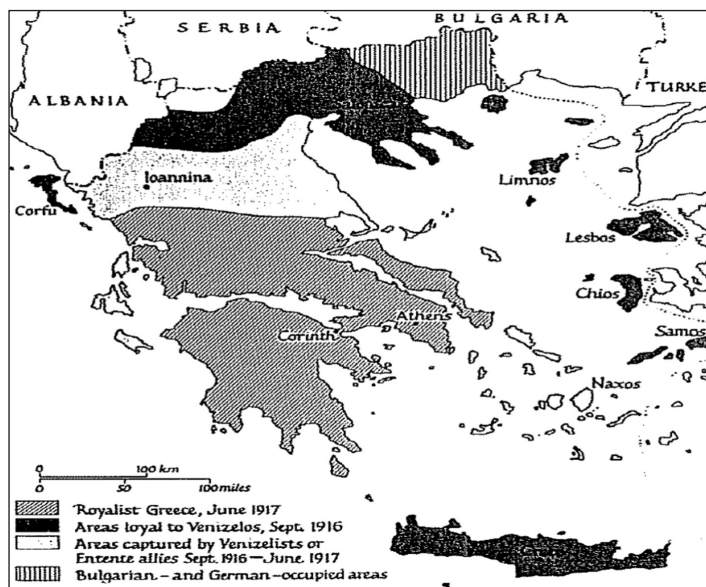
je razmišljal o ustanovitvi začasne vlade v Solunu, vendar nad to idejo Velika Britanija ni bila navdušena, zato jo je Venizelos (začasno) opustil. Je pa podprl pridruževanje grških prostovoljcev francoski vojski v Solunu.²⁶

Novo vlado je po volitvah decembra 1915 oblikoval Stephanos Skouloudis. Politika, ki jo je vodil, je bila zelo škodljiva tako za Grčijo kot tudi za antantne države. Marca 1916 je zavrnil prošnjo antantnih držav, da bi srbske vojake s Krfa preko grškega ozemlja do solunskega bojišča prepeljali z grško železnico. Nekaj mesecev kasneje pa je Skouloudis dovolil Nemčiji oziroma njenim zaveznikom, da so okupirali strateško pomembno пристanišče Fort Roupel. Tam nameščeni grški vojaki so 23. maja 1916 brez boja predali pristanišče. Ta poteza je prisilila poveljnika francoskih sil v Solunu, da je razglasil vojaški zakon, kar je pomenilo, da je Solun prešel izpod uprave grške vlade pod upravo antantnih držav. To in tudi ne izdajanje viz s strani veleposlaništev antantnih držav v Atenah je vodilo v vedno večje nezadovoljstvo Grkov. Antantne države so Grčiji 21. junija podale več zahtev. Zahtevale so demobilizacijo vojske, odstop vlade Skouloudisa, razpustitev parlamenta in razpis novih parlamentarnih volitev. Grčija je

te zahteve izpolnila. Skouloudisa je zamenjal Aleksandros Zaimis, začela se je demobilizacija vojske in razpisane so bile nove volitve, ki naj bi se odvijale sredi avgusta, vendar so bile kasneje prestavljene na oktober.²⁷

Razlog za prestavitev volitev je bil upor, ki ga je avgusta 1916 v Solunu organizirala Nacionalna obramba. Tedaj je še vedno potekala demobilizacija grške vojske. V Solunu je bila še vedno prisotna 11. divizija grške vojske. Njen poveljnik pa se je odločil, da v upor ne bo sodeloval in je tako želel nastopiti proti upornikom, vendar so v spor posegli Britanci, ki so podprli Nacionalno obrambo in to divizijo pregnali iz mesta. Septembra so se sestali Venizelos, admiral Pavlos Koundouriotis in Panayotis Danglis in se dogovorili o oblikovanju začasne vlade. Venizelos je s še nekaterimi sodelavci 26. septembra zapustil Atene in se odpravil na Kreto, kjer je razglasil, da bo začasna vlada vstopila v vojno na strani antantnih držav in napovedala vojno Bolgariji. Za tem je ta skupina pot nadaljevala po večjih Egejskih otokih in 9. oktobra prispela v Solun. Tam so prevzeli vodenje vlade in poveljstvo nad Nacionalno obrambo.²⁸

Grki so bili že od začetka vojne razdeljeni. To razdelitev zgodovinarji imenujejo

Slika 2: Razdeljenost Grčije po državnem udaru leta 1916³⁰

nacionalna shizma. Ta spor je z ustanovitvijo vlade v Solunu dosegel vrhunec, saj ni šlo več samo za vprašanje ali naj Grčija vstopi vojno in na čigavi strni, pač pa je vprašanje usmerjalo vedno bolj v smer ali naj bo Grčija republika ali kraljevina. Spor je močno razdelil grško družbo, prav tako pa je razdelil tudi samo državo. Severne pokrajine, ki so se državi priključile po balkanskih vojnah, otoki in predvsem Kreta so bili na strani venizelosove vlade, na drugi strani pa je bilo staro matično ozemlje Grčije s središčem v Atenah, ki je bilo naklonjeno rojalistom. Tudi zato je novembra 1916 med območjem, ki ga je obvladovala vlada pod vodstvom Venizelosa in med območjem, ki je spadalo pod Atene oblikovala ozka cona nevtralnega ozemlja. Njen cilj je bil preprečiti spopade med Grki samimi.²⁹

Decembra 1916 so britanske in francoske čete pristale v Pireju in se namenile proti Atenam, da bi dosegle spoštovanje grške nevtralnosti na območjih, ki so jih obvladovali rojalisti. Na tej poti so jih pričakali grški vojaki in jih prisilili na sramoten umik. Toda antantne države niso dolgo čakale, ampak so rojalistom kmalu zadale protiudarec. Tako so antantne države priznale venizeloso vladov v Solunu in obenem začele s pomorsko blokado, ki je močno oslabilo tiste grške predele, ki so še zmeraj ostajali zvesti kralju.³¹

Začetek leta 1917 je bil na solunskem bojišču relativno miren. Bolgarske in nemške bojne linije so se večinoma nahajale ob vznožjih hribov in bile tako skoraj nepremagljive. Notranje razmere v Grčiji pa so se v nasprotju z dogajanjem na bojišču zaostrovali. Antantne države so namreč vedno bolj pritiskale na kralja. V juniju 1917 je kralj Konstantin navsezadnje le popustil in s svojo družino odšel v tujino. Na njegovo mesto je prišel njegov drugi, štiriindvajsetletni sin Aleksander,³² saj je imel naslednik za prestol, princ Jurij, prav tako kot njegov oče tesne stike z Berlinom. Venizelos se je z izdatno pomočjo antantnih držav s svojo vlado vrnil v Atene. Obnovil je parlament iz junija 1915, v katerem je imel večino, rekoč, da so bile decembrske

volitve neregularne. Za tem je pričel s čistkami rojalistov, ki so bile sistematično izvedene v vseh porah družbe in so prisilile tudi mnoge rojalistične politike, da so poiskali zatočišče v tujini.³³

Grčija je že junija 1917 napovedala vojno centralnim silam. Njena vlada pa za razliko od ostalih držav ob tem ni prejela nobenih zagotovil o mogočih povojnih ozemeljskih pridobitvah. Grki so na solunsko bojišče poslali devet divizij. Njihovo vojsko so antantne države opremile z modernim orožjem. Grki sicer neposredno po vstopu v vojno niso nosili glavnine bojevanja na solunskem bojišču, saj se je glavnina dogajanja v tem času odvijala severneje. Predvsem so sodelovali v zaključnih bojih, ki so se na solunskem bojišču pričeli v septembru leta 1918. Antantno vojsko je sestavljalo osemindvajset divizij, od tega je bilo devet grških in šest srbskih. Sile so se srečale le z majhnim odporom, saj centralne sile niso bile več sposobne nuditi odločnejšega. Bolgarska vojska, ki je bila demoralizirana in izmučena, se je predala 29. septembra 1918. Nemške in avstro-ogrske čete pa so bile prisiljene v umik proti severu. Novembra 1918 je tako antantna vojska že zasedla Beograd in Vojvodino.³⁴

Silovite operacije na zahodnem bojišču, ki jih je omogočil predvsem pritok številnih ameriških vojakov, so povzročile vojaški zlom nemške vojske, ki je 11. novembra 1918 pristala v premirje. S tem se je končala prva svetovna vojna. Grčija je bila tako kljub poznemu vstopu v vojno na strani zmagovalcev. 14. julija 1919 je Venizelos kot predstavnik grške vlade sodeloval na paradi v Parizu, kjer so države zmagovalke prve svetovne vojne proslavile svoj uspeh. Grčija je bila tudi udeleženka versajske mirovne konference, ki je sledila prvi svetovni vojni. Po mirovni pogodbi iz Neuillyja³⁵ z Bolgarijo je pridobila ozemlje Trakije. Po določilih mirovne pogodbe iz Sevrsa³⁶ z Osmanskim imperijem pa so Grki dobili tudi otoka Imbros in Tenedos in pravico do okupacije ozemlja okoli Izmirja.³⁷

SKLEP

Dogajanje v prvi svetovni vojni v Grčiji je odločilno zaznamoval kretski odvetnik Eleftherios Venizelos, ki je v svet visoke grške politike vstopil po vojaškem udaru leta 1909. Prvič je postal predsednik vlade leto kasneje. Uspelo mu je umiriti notranjepolitične razmere v Grčiji, vendar za utrditev stanja ni bilo časa. Balkanske države so se pričele združevati med seboj in nedolgo za tem je izbruhnila prva in za tem še druga balkanska vojna. Grčija je takrat pridobila velik del ozemlja, ki je bil večinoma nacionalno precej nehomogen. Še preden je Grčija sploh lahko pričela z vključevanjem tega ozemlja v sam ustroj države, pa je izbruhnila prva svetovna vojna.

Grčija je v obdobje 1914–1918 stopila nepripravljena. Umor kralja Jurija I. tik pred začetkom vojne je na prestol pripeljal Nemčiji naklonjenega kralja Konstantina I. Konstantin je tudi zaradi osebnih zvez, ki jih je imel z nemško cesarsko družino, želel, da bi Grčija v prvi svetovni vojni ostala nevtralna, na drugi strani pa se je Venizelos zavzemal, da bi Grčija vstopila v vojno na strani antantnih sil. Spor se je tudi zaradi slabo napisane ustave, ki je imela precej nejasno ločene pristojnosti posameznih vej oblasti, samo poglobljajal.

Na začetku so antantne države upale, da bodo v svoj tabor pritegnile Bolgarijo, ki je bila večja, predvsem pa vojaško močnejša država kot Grčija. Ko je septembra 1915 Bolgarija vstopila v vojno, je zadnja nevtralna država na balkanskem polotoku ostala Grčija. Antantne države je zanimala privlačna lega Grčije, predvsem njenega po drugi balkanski vojni dokončno priključenega pristanišča Solun.. Te so konec septembra 1915 pristale v Solunu in na ta način se je prva svetovna vojna neposredno dotaknila Grčije. To je pomenilo zaostrovanje razmer v kraljevini na koncu balkanskega polotoka. Zaradi možne nevarnosti, da bi Grki celo izgubili območje Egejske Makedonije, so ti v Solunu ustanovili Narodno obrambo, ki je v avgustu 1916 izvedla

državni udar. Tega so podprle tudi antantne države, za tem so v decembru podprle tudi Venizelosa, ki je ustanovil svojo vlado v Solunu.

Kralj Konstantin je bil prisiljen odstopiti. Na njegovo mesto je v juniju 1917 prišel njegov drugi sin Aleksander, vlado v Atenah pa je prevzel Venizelos in Grčija je vstopila v vojno. Na solunsko bojišče so poslali devet divizij. Te so sodelovale v zaključnih operacijah na solunskem bojišču, ki so potekale do septembra 1918. Grčija je tako končala na strani zmagovalcev. Sodelovala je na pariški mirovni konferenci in bila deležna novih ozemeljskih pridobitev, ki pa, kot se je kmalu izkazalo, niso prinesle svetle prihodnosti.

LITERATURA

Clogg, Richard, *A Concise History of Greece*, Cambridge 2002.

Crampton, R. J., »The Balkans, 1914–1918«, Hew Strachan, ur., *World War I: A History*, Oxford 1998, 66–79.

Frucht, Richard, ur., *Encyclopedia of Eastern Europe: From the Congress of Vienna to the Fall of Communism*, New York 2000.

Jelavich Barbara, *History of the Balkans, Twentieth Century*, Cambridge 1983.

Koliopoulos, John S. in Thanos M. Veremis, *Modern Greece: A History since 1821*, Chichester 2010.

Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, zv. 5, Zagreb 1979.

Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, zv. 8, Zagreb 1982.

Oxfordova enciklopedija zgodovine: od 19. stoletja do danes, Ljubljana 1993.

Veremis, Thanos in Helen Gardikas-Katsiadakis, »Protagonist in Politics, 1912–20«, Paschalis M. Kitromilides, ur., *Eleftherios Venizelos: The Trials of Statesmanship*, Edinburgh 2006, 115–133.

Wiethmann, Michael W, *Griechenland: vom Frühmittelalter bis zur Gegenwart*, Regensburg 1994.

<https://www.britannica.com/biography/George-I-king-of-Greece> (pridobljeno: 11. 12. 2016).

<https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Bucharest-1913> (pridobljeno: 11. 12. 2016).

<https://www.britannica.com/biography/Constantine-I-king-of-Greece> (pridobljeno: 11. 12. 2016).

<https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/boshtml/bos150.htm> (pridobljeno: 11. 12. 2016).

<https://www.britannica.com/biography/Alexander-king-of-Greece> (pridobljeno: 11. 12. 2016).

[https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Liberal%20Party%20\(Greece\)&item_type=topic](https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Liberal%20Party%20(Greece)&item_type=topic) (pridobljeno: 21. 1. 2017).

http://3.bp.blogspot.com/-RWMZqQDqJvs/T5AkDsuzh_1/AAAAAAAAADXE/Wk-Pt5gxP7c/s1600/Balkan+wars+ethnics+groups.jpg (pridobljeno: 14. 12. 2016).

- ¹ R. J. Crampton, »The Balkans, 1914-1918«, v: World War I: A History, Oxford 1998, 66 (dalje: Crampton, »The Balkans«).
- ² Barbara Jelavich, History of Balkans, Twentieth Century, zv. 2, Cambridge 1983, 106; 114-115 (dalje: Jelavich, »History of Balkans«).
- ³ Isti, 106.
- ⁴ Notranja makedonska revolucionarna organizacija (VMRO) je bila ustanovljena 3. novembra 1893 v Solunu. Članstvo organizacije so predstavljali predvsem pravoslavni Slovani, ki so živeli na območju Makedonije. Cilji organizacije so bili oblikovani na kongresu spomladi leta 1896. Glavni cilj VMRO je bil doseči popolno politično avtonomijo za Makedonijo. Na tem kongresu so tudi oblikovali centralni komite, ki je vodil VMRO, ki je bila tudi sicer hierarhično organizirana. VMRO je 2. avgusta 1903 po odločitvi kongresa, ki je potekal v Solunu, pričela z uporabo v Makedoniji, ki je znan pod imenom Ilindenska vstaja. Eno izmed gibanj, ki se je uporu pridružilo, je podpirala tudi bolgarska vlada. To gibanje je dobivalo znotraj VMRO vedno večji vpliv, vrhunec pa dosegel v uporu, ko so razglasili priključitev Makedonije k Bolgariji. Po tem, ko je bil upor zaduščen, se je VMRO razcepila na dve frakciji. Ena je podpirala popolno osvoboditev Makedonije izpod osmanske nadoblasti, zagovarjala je demokratizacijo, decentralizacijo in zavračala oborožene skupine, ki so prihajale predvsem iz Bolgarije in so uživale podporo Bolgarske vlade. Druga frakcija pa je zagovarjala sodelovanje z Bolgarijo in oblikovanje Velike Bolgarije, kamor bi bila vključena tudi Makedonija. Razmere so se še zaostrele potem, ko je prišlo do Balkanskih vojn in do prve svetovne vojne, ki je dokončno razdelila Makedonijo. Za tem je VMRO oblikovala oborožene skupine v Pirinski Makedoniji, ki je pripadla Bolgariji, te skupine so zatem vdirale v predele Egejske Makedonije (Grška) in Vardarske Makedonije (Kraljevina SHS/Jugoslavija). Aleksandar Panev, »IMRO (Interational Macedonian Revolutionary Organization)«, Richard Frucht, ur., Encyclopedia of Eastern Europe: From the Congress of Vienna to the Fall of Communism, New York 2000, str. 380-381.
- ⁵ John Koliopoulos in Thanos Veremis, Modern Greece: A History since 1821, Chichester 2010, 64 (dalje: Koliopoulos in Veremis, Modern Greece).
- ⁶ Isti, 65-66.
- ⁷ Kralj Jurij I., rojen kot princ Viljem Danski (1845-1913), je bil drugi sin danskega kralja Kristjana IX. in brat britanske kraljice Aleksandre (poročena z Edvardom VII.). Za grški prestol ga je nominirala Velika Britanija. Kot Jurij I. je bil kronan 31. oktobra 1863, umrl je v atentatu 18. marca 1913. Elektronski vir: <https://www.britannica.com/biography/George-I-king-of-Greece> (pridobljeno: 11. 12. 2016).
- ⁸ Eleftherios Venizelos (1864-1936) je leta 1910 postal vodja Liberalne stranke in bil od začetka tudi njen vodja. Med leti 1910 in 1933 je bil devetkrat predsednik grške vlade. Bil je pobudnik ustave iz leta 1911, uvedel je finančno reformo in reformiral vojsko. Med leti 1918 in 1936 je bil najvplivnejši grški politik. Po protimonarhističnem prevratu leta 1935 na Kreti je moral emigrirati. Umrl je v tujini. Prim. Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, zv. 8, geslo: Venizelos Eleutherios, Zagreb 1982. 491.
- ⁹ Koliopoulos in Veremis, Modern Greece, 66-67.
- ¹⁰ Liberalna stranka v Grčiji je nastala avgusta leta 1910. Bila je največja politična sila v Grčiji celotno prvo polovico 20. stoletja. Njen ustanovitelj je bil Eleftherios Venizelos. Stranko je predstavljal predvsem centralistično usmerjen del grške družbe. Svoje volivce je pridobivala predvsem iz krogov srednjega razreda in iz področij, ki jih je Grčija na novo pridobila na začetku 20. stoletja. Glavnega nasprotnika je predstavljala Liberalna stranka. Elektronski vir: [https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Liberal%20Party%20\(Greece\)&item_type=topic](https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Liberal%20Party%20(Greece)&item_type=topic) (pridobljeno: 21. 1. 2017).
- ¹¹ Prav tam, 68-69.
- ¹² Mladoturški upor se je začel 3. julija 1908 v Resnu. Abdul Hamid II. se ni bil sposoben zoperstaviti mladim osmanskim oficirjem in je moral zato ugoditi zahtevam upornikov. 24. julija je Abdul Hamid II. razglasil ustavo iz leta 1876, ki je razglasila enakopravnost vseh narodov in ver v Osmanskem imperiju. Aprila 1909 so prevratniki vdrl v Carigrad in odstavili sultana. Na njegovo mesto so postavili Mehmeda V. in uvedli ustavo, v kateri so bile zapisane ideje njihove revolucije. Prim. Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, zv. 5, geslo: Mladoturci, Zagreb 1979. 521.
- ¹³ Richard Clogg, A concise history of Greece, Cambridge 2002, 77, 79 (dalje: Clogg, Greece).
- ¹⁴ Londonski sporazum je bil sklenjen 30. maja 1913 med članicami Balkanske zveze in Osmanskega imperija. Osmanski imperij je izgubil vse ozemlje zahodno od črte Enos-Medija. Tako je Grčija dobila jugozahodno Makedonijo, Epir in Tesalijo. Kreta je pripadla Grčiji, ki je dobila tudi Egejske otoke, o posameznih otokih pa so kasneje odločale velike sile. Prim. Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, zv. 5, geslo: Londonski ugovor o miru, Zagreb 1979, 166-167.
- ¹⁵ Clogg, Greece, 79, 81; Koliopoulos in Veremis, Modern Greece, 70-71.
- ¹⁶ Pogodba v Bukarešti je bila sklenjena 10. avgusta 1913. Bolgarija je bila poražena vojne, zato se je njen teritorij precej zmanjšal. Srbiji je morala odstopiti severno in osrednjo Makedonijo, Grčija je zavzela južno Makedonijo, Romunija pa je dobila južno Dobružo. Elektronski vir: <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Bucharest-1913> (pridobljeno: 11. 12. 2016).
- ¹⁷ Koliopoulos in Veremis, Modern Greece, 73-74.
- ¹⁸ Konstantin I. (1868-1923) je bil grški kralj med leti 1913 in 1917 ter med 1920 in 1922. Od začetka I. svetovne vojne je zagovarjal grško nevtralnost v vojni, vendar je bil vseskozi podpornik Nemškega cesarstva. Antantne države so zahtevale njegov odstop. Junija 1917 je zares odstopil, vendar se ni odrekel oblasti. Po smrti sina Aleksandra, ki je leta 1917 zasedel prestol, se je leta 1920 vrnil v Grčijo. Nadaljeval je protiturško politiko, ki je doživela katastrofalen poraz v Anatoliji. Ta poraz je Konstantina 17. septembra 1922 prisilil v abdikacijo, na prestolu pa ga je nasledil najstarejši sin, ki si je nadel ime Jurij II. Elektronski vir: <https://www.britannica.com/biography/Constantine-I-king-of-Greece> (pridobljeno: 11. 12. 2016).
- ¹⁹ Clogg, Greece, 81, 83; Koliopoulos in Veremis, Modern Greece, 77.
- ²⁰ Elektronski vir: http://3.bp.blogspot.com/-RWMZqqDqJvs/T5AkDsuzh_I/AAAAAAAAADXE/WK-Pt5gxF7c/s1600/Balkan+wars+ethnic+groups.jpg (pridobljeno: 14. 12. 2016).
- ²¹ Koliopoulos in Veremis, Modern Greece, 75.
- ²² Clogg, Greece, 84; Thanos Veremis in Helen Gardikas-Katsiadakis, »Protagonist in Politics, 1912-1920«, Eleftherios Venizelos: The Trials of Statesmanship, Edinburgh 2006, 116-117 (dalje: Veremis in Gardikas-Katsiadakis, »Protagonist in Politics, 1912-1920«).
- ²³ Srbsko-grška pogodba je bila sklenjena 1. junija 1913. Pogodba je nastala v ozračju po prvi balkanski vojni, ko je

Bolgarija kazala močne želje po razširitvi svojega teritorija v Makedoniji. Predvidevala je, da bo v primeru bolgarskega napada na Grčijo Grčiji na pomoč priskočila Srbija, in obratno, če bo Bolgarija napadla Srbijo, bo tej pomagala Grčija. Elektronski vir: <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/boshtml/bos150.htm> (pridobljeno: 11. 12. 2016).

- ²⁴ Veremis, Gardikas-Katsiadakis, »Protagonist in Politics, 1912–20,« 119–120; Koliopoulos in Veremis, *Modern Greece*, 79.
- ²⁵ Veremis, Gardikas-Katsiadakis, »Protagonist in Politics, 1912–20,« 120–121.
- ²⁶ Koliopoulos in Veremis, *Modern Greece*, 81.
- ²⁷ Veremis, Gardikas-Katsiadakis, »Protagonist in Politics, 1912–20,« 121–123.
- ²⁸ Isti, 124.
- ²⁹ Clogg, *Greece*, 87, 89; Michael W. Wiethmann, *Griechenland: vom Frühmittelalter bis zur Gegenwart*, Regensburg 1994, 217 (dalje: Wiethmann, *Griechenland*).
- ³⁰ Clogg, *Greece*, 92.
- ³¹ Crampton, »The Balkans,« 75; Koliopoulos in Veremis, *Modern Greece*, 82.
- ³² Aleksander (1893–1920) je bil drugi sin kralja Konstantina I. Prestol je zasedel po tem, ko je njegov oče zapustil Grčijo. Pod Venizelosovo vlado je Grčija v času Aleksandrove vladavine (1917–1920) dosegla kar nekaj uspehov; pridobila je ozemlje Smirne in zahodne Trakije. Aleksander je želel nadaljevati z ekspanzijsko zunanjo politiko v Anatoliji, vendar je 25. oktobra 1920 umrl zaradi zastrupitve – ugriznila ga je udomačena opica. Elektronski vir: <https://www.britannica.com/biography/Alexander-king-of-Greece> (pridobljeno: 11. 12. 2016).
- ³³ Crampton, »The Balkans,« 75–76; Koliopoulos in Veremis, *Modern Greece*, 83; Wiethmann, *Griechenland*, 217.
- ³⁴ Crampton, »The Balkans,« 79; Jelavich, *History of the Balkans*, 120.
- ³⁵ Mirovna pogodba v Neuillyju je bila četrta pogodba pariške mirovne konference. Podpisana je bila novembra 1919: Bolgarija je izgubila nekaj ozemlja v prid Kraljevine SHS in Grčije; nekaj ozemlja pa je pridobila na račun Turčije. Plačati bi morala 100 milijonov funtov reparacij, ki pa niso bile nikoli poravnane. Prim. Oxfordova enciklopedija zgodovine: Od 19. stoletja do danes, geslo: versajski mir, Ljubljana 1993, 293–294.
- ³⁶ Mirovna pogodba v Sevrsu je bila podpisana avgusta 1920. Sklenjena je bila med Osmanskim cesarstvom in državami zmagovalkami I. svetovne vojne. Ta pogodba zaradi izbruha revolucije v Turčiji ni bila nikoli izpolnjena. Leta 1923 jo je nadomestila Lozanska pogodba. Prim. Oxfordova enciklopedija zgodovine: Od 19. stoletja do danes, geslo: versajski mir, Ljubljana 1993, 293–294.
- ³⁷ Crampton, »The Balkans,« 79; Jelavich, *History of the Balkans*, 120, 125; Koliopoulos in Veremis, *Modern Greece*, 85.